

E-BOKENS PLATÅ BEKRÄFTAS

LARS HÖGLUND OCH ANNIKA BERGSTRÖM

Sammanfattning

Kapitlet innehåller en aktuell analys av e-bokens spridning och användning i befolkningen. E-boksläsningen sätts också i relation till bokläsning i form av tryckta böcker och ljudböcker för såväl skönlitteratur som facklitteratur. 2016 års SOM-undersökning bekräftar att spridningen av e-bokläsning har avstannat. Efter ett antal år med mycket snabb ökning visar de senaste tre mätningarna att spridningen stagnerat på nivån 17-18 procent av de svarande. Detta är väsentligt lägre än i de engelskspråkiga länderna och sker trots en fortsatt spridning av surfplattor och andra tekniska möjligheter att ladda ner och läsa e-böcker. Hela två tredjedelar av de svarande uppger nu att de har tillgång till surfplattor i hushållet. Då detta är den vanligaste plattformen för läsning av e-böcker finns en potential för betydligt fler läsare av e-böcker än för närvarande. Kapitlet diskuterar bokläsning i olika grupper och på olika plattformar samt möjliga orsaker till att spridningen av e-böcker, åtminstone för tillfället, stannat av.

Bokmarknaden i Sverige är stadd i ständig förändring när det gäller både läsandeförhållanden och utgivning, förändringar som på olika sätt påverkar läsarbeteenden. Under 2016 ökade försäljningen av nya barn- och ungdomsböcker medan försäljningen av nya fackböcker backade något. Skönlitteraturen visar den största förändringen i jämförelse med 2015. Försäljningen av ny utgivning av inbundna böcker minskade med 12 procent i kronor räknat, medan försäljningen av nya digitala ljudböcker ökade med 39 procent för skönlitteratur. Dock handlar det för ljudbokens del också om en minskning när det gäller ljudböcker i fysisk form. I stället har digitala ljudböcker via streamingtjänster ökat, men i statistiken saknas nya streamingtjänster som Storytel. Bland uppgiftslämnarna ingår inte heller tex Apple, Bokon, Google eller Readly (Svenska Förläggarföreningen, 2017).

Medan musik, film och dagspress sprids i digital form sedan många år har den tryckta boken först under senare år fått konkurrens i form av e-böcker, även om vetenskaplig litteratur i digital form funnits längre. Som innovation innebär e-boken förenklad produktion, ökade möjligheter till spridning, ökad tillgänglighet och möjligheter till nedladdning inför resor och i andra situationer. Bokens digitalisering och nya hjälpmedel har också fört med sig ökade möjligheter till egen publicering och därmed ett ökande utbud vid sidan av de stora förlagens. Sådana fördelar och möjligheter att låna utan avgift från biblioteken bidrog inledningsvis till en snabb spridning av e-boken. Till exempel fördubblades andelen svenskar som läst någon e-bok mellan 2012 och 2014 (Bergström & Höglund, 2015).

Under de senaste fem åren har vi kunnat följa e-bokens spridning under en relativt tidig introduktionsfas. Den tidiga utvecklingen visade på en mycket snabb ökning av andelen som läser e-böcker och det framstod tydligt att bokbranschens digitalisering medför förändringar för alla inblandade aktörer. Hur förlag och läsare skulle reagera var en fråga som många ställde sig. Det framstod därför som intressant att studera hur olika aktörer påverkas och vilka faktorer som påverkar förändringstakten. I ett forskningsprojekt om e-boken i Sverige har vi också kunnat studera de olika aktörer som ingår i branschen, från författare och förlag till bibliotek, bokhandel och läsare. Den del som studerar läsarna, vilka de är, hur de ser på e-böcker och i vilken utsträckning de tar del av böcker i form av e-böcker, tryckta böcker och ljudböcker belyses av svar på frågor i SOM-undersökningarna 2012–2016.

Detta kapitel fokuserar på läsningen av e-böcker över tid, på vilka grupper som läser mer och mindre samt hur e-boksläsningen står i relation till användningen av tryckta böcker och ljudböcker.

E-boken i Sverige och internationellt

Tidigt stod det klart att även om bokens digitalisering kan medföra stora förändringar på sikt så är e-boken för flertalet läsare ett komplement till den tryckta boken. Praktiskt taget alla som läst e-böcker har också nyligen använt sig av tryckta böcker (Bergström & Höglund, 2013). Förutom intresse för läsning har attityden till e-böcker visat sig vara en annan viktig förklaringsfaktor till e-boksläsning (Bergström & Höglund, 2014; 2015). En teknisk begränsning är givetvis tillgången till läsapparater. Även om e-böcker kan läsas både via dator, telefon och särskilda e-boksläsare, väljer de flesta läsare i Sverige att använda en surfplatta. Tekniktillgången i Sverige är god och andelen med tillgång till surfplatta är flera gånger större än andelen som läst någon e-bok. SOM-undersökningen 2016 visar att 66 procent hade tillgång till surfplatta i hushållet. Det torde därför vara mer en fråga om utbud, ekonomi och attityder till digitala böcker i kombination med fortsatt intresse för etablerade alternativ i form av tryckta böcker och ljudböcker som ligger bakom avmattningen i den förut snabba spridningen av e-böcker.

Emellertid är Sverige inte ensamt i att spridningen avstannat. Vi kan se ett liknande mönster i de engelsk-språkiga länderna, om än e-boken där nått en betydligt större andel i befolkningen (se nedan). Medan e-böcker nått ut väl i de engelsk-språkiga länderna har flera länder i Europa såsom Tyskland, Frankrike och Spanien släpat efter. I Sverige är försäljningen direkt till konsument liten då flertalet läsare får sina e-böcker via bibliotek. Efter 2014 tycks även spridningen av e-böcker i USA ha stagnerat om än på en högre nivå än i Sverige. Omkring 28 procent uppgav där att de läst en e-bok de senaste 12 månaderna i början av 2016 (Perrin, 2016; International Federation of Library Associations, IFLA, 2014). I andra länder fortsätter dock spridningen. Exempelvis rapporterar Wischenbart (2014) en tydlig ökning

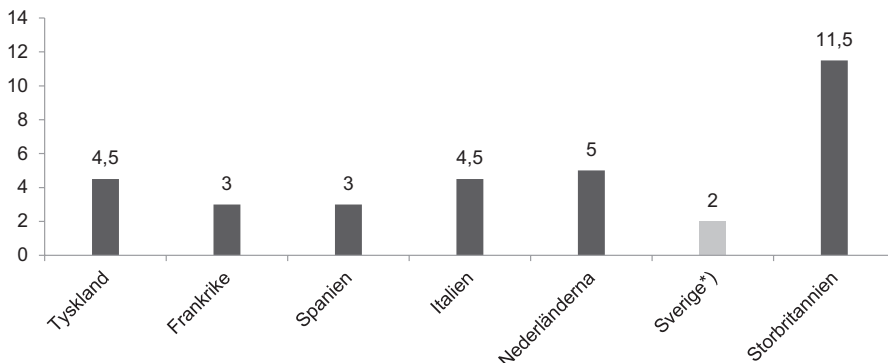
av e-bokläsningen i Frankrike under senare delen av 2014. I länder där tillgången till tryckta böcker och välförsedda bibliotek är mer begränsad kan e-boken också möjliggöra tillgång till litteratur och stimulera till läsning (se t ex Jackson, 2017).

E-bokens andel av den totala bokförsäljningen är begränsad, men varierar betydligt mellan olika länder (Federation of European Publishers, FEP, 2017). I USA beräknades e-boken år 2014 svara för ca 13 procent av bokmarknadens totala försäljning och i Storbritannien närmare 12 procent 2014. I EU-länderna sammantaget var motsvarande andel väsentligt mindre och motsvarade endast några få procent av försäljningen (Katsarova, 2016). Om vi ser till e-bokens spridning och användning i befolkningen är andelen som använt e-böcker högre än marknadsandelen för dessa, eftersom de flesta e-bokläsare också läser många tryckta böcker. I USA, där spridningen av e-böcker nått längst, uppskattas andelen som läst e-böcker det senaste året ha ökat från 17 procent 2011 till 28 procent 2014 och därefter avstannat på nivån 27-28 procent av den vuxna befolkningen. Detta har resulterat i en platå i spridningskurvan som har likheter med den svenska (Perrin, 2016). När det gäller försäljning och e-bokens andel av den totala bokförsäljningen ger figur 1 en bild av detta för några valda länder år 2015. Statistiken kan skilja sig mellan länder och är därför inte helt jämförbar. Andra problem är att den ökande självpubliceringen och många små förlag ofta utelämnas i statistiken. Även i Sverige är förlagsstatistiken svårtolkad bland annat genom att nya prenumerationstjänster som Storytel med flera ökat kraftigt under senare år. Digitala ljudböcker och e-böcker köps då inte utan blir tillgängliga för nedladdning. E-böcker har till och med tagits bort från Förläggareföreningens ordinarie statistik, då siffrorna inte anses representativa. Förlagen i Förläggareföreningen rapporterar 2015 att e-böcker motsvarade ca 2 procent av medlemsföretagens försäljning (Svenska Förläggareföreningen, 2016). Bonnier uppger dock betydligt högre siffror för sin del (Wischenbart, 2016).

Bibliotekens roll för spridningen av e-böcker i Sverige är jämfört med många andra länder mycket stor. Även utlåningsstatistiken visar hur den tidiga spridningen först utvecklats starkt och sedan saktat in. De ekonomiska förutsättningarna har förändrats under senare år genom nya avtal mellan förlag och bibliotek. Den tidigare modellen med en fast avgift per utlån är nu ersatt med en modell där olika böcker kostar olika mycket för biblioteken och nya, attraktiva titlar kan betinga ett väsentligt högre pris än tidigare. Samtidigt kan naturligtvis spridningen ta ny fart beroende på förändringar av olika slag, inklusive förväntade långsiktiga förändringar genom att de yngres digitala läsvanor succesivt slår igenom och digitaliseringen i samhället fortsätter.

Om man ser till utvecklingen för andra medier har ofta spridningen skett i etapper med pauser emellan. Av intresse här är att även internationellt finns en liknande platå i e-bokens spridningskurva, framförallt i USA. Intressant är att även i USA har priset på e-böcker från de stora förlagen ökat strax före en noterad stagnation av e-bokens spridning.

Figur 1 Exempel på e-böckers andel av bokmarknaden i valda länder 2015 (procent)

Kommentar: Osäkerheten i statistiken är betydande. För Tyskland, Frankrike, Italien och Nederländerna anges e-böckers andel exklusive böcker inom vetenskap och utbildning. Skillnader i metodologi gör att siffrorna inte är helt jämförbara mellan länder. Observera att andelen läsare är betydligt högre än andel av försäljningen som avses här. *) Siffran för Sverige är här tillagd baserad på data från Svenska Förläggareföreningen.

Källa: Federation of European Publishers, FEP, 2017 och Svenska Förläggareföreningen, 2016.

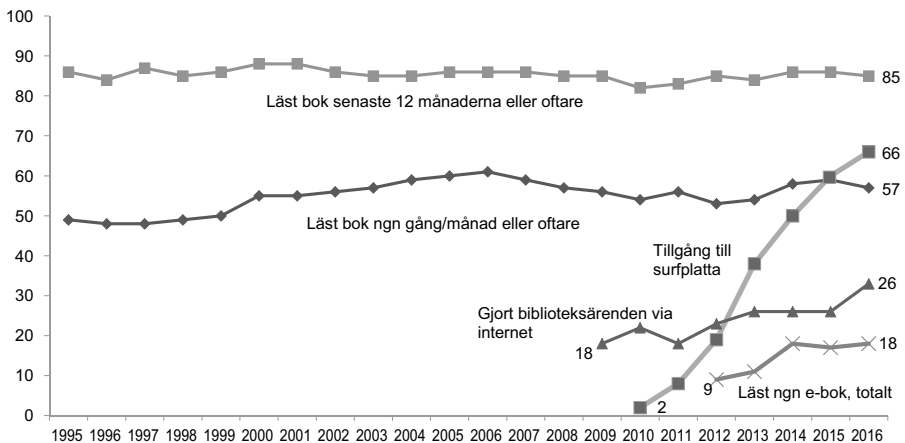
Begränsningar i bibliotekens budget och förlagens agerande torde spela stor roll för e-böckers tillgänglighet och pris. En annan faktor som rör flertalet länder i Europa är att i flera länder är momssatsen betydligt högre för e-böcker än för tryckta böcker. I genomsnitt är momssatsen 7,6 procent för tryckta böcker inom EU, medan e-böcker betraktas som digital tjänst med i genomsnitt 19,9 procent moms (Katsarova, 2016). I Sverige är motsvarande momssiffror 6 respektive 25 procent. Mot den här skisserade bakgrunden kan man anta att utbud, tillgänglighet och pris på en övergripande nivå spelar stor roll och att förändringar i dessa faktorer är mer sannolika som förklaring till de senaste årens stagnation i spridningen av e-böcker än en hastig förändring i individers attityder och läsvanor samtidigt i flera länder. På individnivå finns dock stora skillnader mellan olika socioekonomiska grupper i preferensen för e-böcker liksom för tryckta böcker.

E-boksläsningens utveckling

Då befintlig statistik om e-böcker är svårtolkad blir det särskilt intressant att kunna studera e-boksläsningen i befolkningen baserat på representativa urval. Läsning av e-böcker har mätts i SOM-undersökningarna sedan 2012. Frågan, som sett likadan ut vid samtliga mätpunkter, inkluderar frekvens i läsning och skiljer på skönlitteratur och fackböcker. Frågan specificerar också läsning av tryckta böcker och ljudböcker. SOM-undersökningen 2016 visar att läsningen av e-böcker ligger stabilt även i den senaste mätningen. I figur 2 visas utvecklingen av den total e-boksläsningen tillsammans med bokläsning, biblioteksbesök via nätet och

tillgång till surfplattor. Sedan länge har man kunnat konstatera att bokläsningen i befolkningen både är relativt hög och stabil totalt sett. Eftersom biblioteken är den dominerande förmedlaren av e-böcker är biblioteksvanor också intressanta när vi studerar e-böcker. Biblioteksbesöken minskade i början av 2000-talet under ett antal år i följd, men har under de senaste tre åren ökat något igen. Till detta kommer under det senaste året en ökning av biblioteksbesöken via internet. En fjärdedel av de svarande gjorde 2016 ett eller flera digitala biblioteksbesök via nätet. Här ingår alltså en stor del av e-bokläsarna.

Figur 2 Andel som läst bok och e-bok, besökt bibliotek, gjort biblioteksärenden på internet samt andel med tillgång till surfplatta i hushållet, 1995–2016 (procent)

Kommentar: Frågorna lyder *Hur ofta har du under den senaste 12 månaderna gjort något av följande: Läst någon bok; Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna läst följande typer av böcker? E-bok. Hur ofta har du gjort något av följande på internet? Biblioteksärenden.* Skalorna varierar och i figuren visas andelen som läst respektive besökt bibliotek åtminstone någon gång senaste 12 månaderna. De långa tidsserierna för "läst bok" bygger på en tidigare, separat fråga som funnits med sedan SOM-mätningarnas start.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1995–2016.

Mätningen av e-bokläsning för de senaste tre åren redovisas här i detalj och ger en bild av den ganska stabila platå som nu spänner över tre år och sammantaget visar att andelen som läser någon typ av e-böcker någon gång per år eller oftare ligger på 17–18 procent av befolkningen.

Tabell 1 visar frekvensen i läsning av skön- och facklitteratur i form av e-böcker för åren 2014–2016. De procentandelar som läser med olika frekvens, från någon gång per år till flera gånger i veckan är i de flesta fall ungefär desamma som året innan. Normalt redovisas inte decimaler, men motiveras här av de små procenttalen.

Tabell 1 E-boksläsning totalt, skönlitterär bok och fackbok, 2014–2016 (procent)

	2014			2015			2016		
	E-bok totalt	E-bok skönlitt.	E-bok fackbok	E-bok totalt	E-bok skönlitt.	E-bok fackbok	E-bok totalt	E-bok skönlitt.	E-bok fackbok
Ingen gång	81,6	87,0	87,9	83,4	87,9	89,9	81,9	87,0	88,3
Någon gång senaste 12 mån	4,8	4,3	3,0	4,5	3,9	2,8	4,1	3,8	2,8
Någon gång senaste halvåret	2,6	1,8	1,8	2,7	1,9	1,5	2,0	1,4	1,6
Någon gång i kvartalet	2,8	1,8	2,0	2,4	1,6	1,8	3,3	2,8	1,8
Någon gång i månaden	3,0	1,7	2,3	2,7	1,8	1,5	3,7	1,9	3,0
Någon gång i veckan	1,8	1,2	1,0	2,1	1,4	1,1	2,5	1,4	1,5
Flera gånger i veckan	3,4	2,2	2,1	2,3	1,6	1,4	2,4	1,6	0,9
Minst någon gång	18,4	13,0	12,1	16,6	12,1	10,1	18,1	13,0	11,7
Antal svar	1 611	1 599	1 590	1 572	1 552	1 535	1 572	1 552	1 535

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna läst följande typer av böcker?* Svartalternativen var *skönlitterär bok* respektive *fackbok som e-bok*. Skalan var sjugradig och återfinns i tabellen. Siffrorna baserar sig på personer som svarat på respektive delfråga om e-boksläsning.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2014–2016.

Frågan till respondenterna skiljer mellan skönlitterär bok och fackbok. Läsningen av skönlitteraturböcker är något mer utbredd än läsningen av fackböcker när det gäller e-böcker, men skillnaden är liten. Andelen läsare av skönlitteratur och facklitteratur är likartad för hela perioden.

Möjligheterna för fortsatt spridning av e-böcker torde bland annat sammanhånga med vanor och attityder hos läsarna, men också med utbud och pris på e-böcker i förhållande till tryckta böcker. Vi har tidigare visat att en majoritet föredrar den tryckta boken framför e-boken och att e-bokens förtjänster märks mest i speciella situationer, såsom i samband med resa eller pendling och när man snabbt behöver få tag i en bok (Bergström & Höglund, 2015). Emellertid innebär den begränsade spridningen också att en majoritet av befolkningen ännu inte provat e-boksläsning i någon större omfattning.

Läsning på olika plattformar

Kulturell socialisationsteori framhåller att ju större erfarenhet man har av en kulturell genre, desto mer tar man del av denna senare i livet (Vervoord & Van Rees, 2003). De som använder e-böcker återfinns i stor utsträckning bland mer erfarna läsare och vi har tidigare visat att flertalet läsare av e-böcker också läser tryckta

böcker (Bergström och Höglund, 2016). Även i USA där e-bokens spridning nått längst är det endast några få procent som helt gått över till e-böcker. Emellertid torde e-boken tillsammans med ljudböcker bidra till det totala läsandet i dagsläget, även om bokläsningen totalt sett är relativt stabil sett över längre tid. Av tabell 2 framgår att 71 procent uppger att de läst tryckt skönlitteratur samtidigt som 23 procent lyssnat till skönlitterär bok. Fackböcker i tryckt form använder 58 procent medan endast 6 procent uppger att de lyssnat till facklitteratur. För e-böcker är förhållandet mellan fack- och skönlitteratur jämnare med 12 respektive 13 procent läsare någon gång per år eller oftare. När samtliga dessa mått kombineras till en total siffra för läsning av eller lyssnande till bok de senaste 12 månaderna uppgår denna till 82 procent av de svarande. Detta är ett alternativt mått till frågan om "läst bok". Det senare ger en något högre procentandel för bokläsning det senaste året (jmf figur 1). Att det här konstruerade måttet på total bokläsning här är något lägre kan sammanhånga med att "läst bok" har ett betydligt större urval och ingår i flera formulär. Frågan här om läsning av olika typer av böcker har således färre svarande och är dessutom mer komplicerad att besvara. Samtidigt stärker måtten varandra då skillnaden är måttlig. Båda måtten överstiger 80-procentsnivån, vilket även internationellt är högt.

Tabell 2 Andel som läst tryckt bok, e-bok respektive lyssnat på ljudbok samt total läsning/lyssnande av bok de senaste 12 månaderna 2016 (procent)

	Flera ggr/vecka	Någon gång/vecka	Någon gång/månad	Någon gång/kvartal	Någon gång/senaste halvår	Någon gång/senaste 12 mån.	Ingen gång	Minst någon gång/år (totalt)	Antal svar
Skönlitteratur, tryckt	18	19	13	10	9	12	29	71	1 606
Fackbok, tryckt	7	8	14	9	7	13	42	58	1 586
Skönlitteratur, ljud	4	2	4	3	3	7	77	23	1 552
Fackbok, ljud	0	1	1	1	1	2	94	6	1 524
Skönlitteratur, e-bok	2	1	2	3	1	4	87	13	1 532
Fackbok, e-bok	1	1	3	2	2	3	88	12	1 518
Total bokanvändning	26	13	15	9	8	10	18	82	1 617

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna läst följande typer av böcker?* Svartalternativen framgår i tabellen. Skalan var sju gradig och återfinns i tabellen. Siffrorna baserar sig på personer som svarat på respektive delfråga om användning av böcker.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2016.

Läsning av såväl tryckta som digitala böcker varierar med olika demografiska faktorer som kön, utbildningsnivå, biblioteksvanor, hushållsinkomst och ålder

(Clark, 2013; Höglund, 2012; Verboord & van Rees, 2003). Det finns därför stora skillnader i användningen av e-böcker mellan olika individer och grupper.

Läsningen av skönlitteratur är i Sverige väsentligt vanligare bland kvinnor än bland män när vi ser till bokläsning generellt. När det gäller e-böcker är dock könsskillnaden i nuläget liten, möjligen beroende på skillnader i tillgång till och intresse för nödvändig teknik. Medan män och kvinnor alltså använt e-böcker i ungefär samma omfattning åtminstone någon gång de senaste 12 månaderna (12 respektive 13 procent) är skillnaderna stora mellan olika åldersgrupper och utbildningsnivåer. Unga och högutbildade är överrepresenterade bland e-boksläsarna.

Tabell 3 visar mer regelbunden bokläsning, här andelen som läst eller lyssnat på bok någon gång i månaden eller oftare. I tabell 3 kan man dessutom jämföra hur olika bakgrundsvariabler slår för olika typer av böcker – tryckta, ljudböcker och e-böcker samt för facklitteratur respektive skönlitteratur. För tryckt skönlitteratur visar samtliga bakgrundsvariabler betydande skillnader mellan olika grupper. För ljudbok och e-bok är skillnaderna mindre. Utbildningsfaktorn slår igenom såväl distributionsform som genre, och det är tydligt för fackböcker att andelen som använder den är högre bland högutbildade än bland dem med lägre utbildning.

Ålder har olika betydelse för läsning beroende på form och genre. Tryckta skönlitterära böcker konsumeras oftare av äldre medan det motsatta gäller för tryckta fackböcker. Här har naturligtvis studier stor betydelse. Det framgår däremot inga signifikanta ålderskillnader för olika typer av ljudböcker.

Genomgående finns starka samband mellan olika typer av läsning och utbildning, medan ålder samt i viss mån boendeområde och kön har varierande inverkan. Bokläsningen i storstad och större städer ligger högre men märks främst för tryckta böcker och facklitterära e-böcker. Den stora skillnaden mellan män (29 procent) och kvinnor (50 procent) när det gäller läsning av tryckt skönlitteratur återfinns här inte alls för övriga typer av böcker. En omfattande kanadensisk studie bland kunder till Kobo visar dock bland dem som köpte allra flest e-böcker fanns en övervikt av kvinnor i medelåldern (Flood, 2016).

Skillnaderna mellan storstad och landsbygd när det gäller tryckt litteratur och i viss mån e-böcker, är inte tydliga när det gäller ljudböcker. Över huvud taget finns dock många skillnader i befolkningssammansättning, utbildning med mera, mellan stad och land – mellan stora städer och mindre, vilket även kan påverka läsvanorna (se inledningskapitlet i denna volym).

Tabell 3 Läsning någon gång per månad eller oftare för olika grupper och format 2016 (procent)

	Skönlitt tryckt	Skönlitt ljudbok	Skönlitt e-bok	Facklitt tryckt	Facklitt ljudbok	Facklitt e-bok
Samtliga	40	10	5	30	2	5
Kön						
Kvinnor	50	11	5	32	2	4
Män	29	11	5	28	2	7
Utbildning						
Låg	23	5	3	9	1	0
Medellåg	31	9	4	19	1	3
Medelhög	42	8	5	36	3	7
Hög	57	16	7	47	3	10
Ålder						
16-29 år	34	9	3	38	2	15
30-49 år	36	12	6	30	4	6
50-64 år	41	10	6	29	2	4
65-85 år	45	9	4	27	1	1
Boendeområde						
Ren landsbygd	33	8	4	29	2	3
Mindre tätort	29	10	3	26	2	3
Stad eller större tätort	44	8	6	29	2	6
Storstad (Sthlm, Gbg, Malmö)	52	9	5	39	3	9

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna läst följande typer av böcker?* Svarsalternativen är tryckt bok, ljudbok och e-bok uppdelat på *skönlitterär bok* respektive *fackbok*. Svarsskalan är sjugradig: *Flera gånger i veckan, Någon gång i veckan, Någon gång i månaden, Någon gång i kvartalet, Någon gång senaste halvåret, Någon gång senaste 12 månaderna* samt *Ingen gång*. Tabellen visar andelen som läst minst någon gång i månaden.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2016.

Om man kombinerar flera bakgrundsvariabler kan grupper med mycket stora skillnader när det gäller bokläsning definieras. För en sådan analys har vi också för detta valt de någorlunda frekventa läsarna, de som läser någon gång per månad eller oftare, och separerat mellan låg- och högutbildade, beroende på ålder och på kön (tabell 4).

Tabell 4 visar att kön, ålder och utbildning genomgående fungerar för att definiera grupper med stora skillnader i läsning av tryckt skönlitteratur. Medan det bland män med låg-medellåg utbildning under 50 år endast är 25 procent som läst tryckt bok någon gång per kvartal eller oftare är motsvarande andel bland kvinnor mellan 50-85 år med hög eller medelhög utbildning hela 76 procent. Däremot är skillnaderna små mellan grupperna när vi ser till lyssnande på ljudböcker och läsning av e-böcker. För båda dessa format ligger högutbildade män och kvinnor under 50 år högre än övriga, men spridningen är mindre. Det framgår också att

andelen som lyssnar på skönlitterära ljudböcker är betydligt större än motsvarande andel e-boksläsare i samtliga delgrupper. Den högsta andelen läsare av e-böcker finner vi bland högutbildade män under 50 år. Som vi tidigare visat behövs förutom vanliga bakgrundsvariabler både data om tekniktillgång, biblioteksvanor och attityd till e-böcker för att förklara e-bokläsningen bättre (Bergström & Höglund, 2015). Läsarna av e-böcker skiljer sig således en hel del från såväl läsare av tryckta böcker som ljudbokslyssnare.

Tabell 4 Läsning av skönlitteratur som tryckt bok, ljudbok och e-bok minst någon gång per kvartal efter utbildning, ålder och kön 2016 (procent)

	Låg och medellåg utbildning				Hög- och medelhög utbildning			
	16-49 år		50-85 år		16-49 år		50-85 år	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Andel som läst skönlitt. tryckt bok	25	42	26	50	45	63	60	76
Andel som lyssnat på skönlitt. ljudbok	14	10	8	10	19	19	14	16
Andel som läst skönlitt. e-bok	7	4	4	5	15	11	5	10
Antal svar (för e-bok)	125	101	258	203	174	262	182	223

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna läst följande typer av böcker?* Svarsskalan är sjugradig: *Flera gånger i veckan, Någon gång i veckan, Någon gång i månaden, Någon gång i kvartalet, Någon gång senaste halvåret, Någon gång senaste 12 månaderna* samt *Ingen gång*. Svarsalternativen *Någon gång per kvartal, Någon gång per månad, Någon gång per vecka* och *Flera gånger per vecka* är sammanslagna. Siffrorna baserar sig på personer som svarat på respektive delfråga om användning av böcker (n=1 589, 1 537 och 1 528).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2016.

Slutsatser

E-boksläsningen har nått en plåtå. Det är inte ovanligt för nya digitala medier – ibland kommer de vidare, ibland försvinner de eller ersätts av nya applikationer (jämför mp3-spelare). Mer precist när detta skall ske eller vilka faktorer som blir avgörande ger innovationsteorin endast begränsade svar på. Av stort intresse är dock att en liknande plåtå nåtts ungefär samtidigt i USA, även om den ligger på en högre nivå. I båda dessa länder kan man notera förändringar i prissättningen av e-böcker som en möjlig förklaring. Andra hypoteser om e-bokens avstannande spridning rör bibliotekens utbud av e-böcker, utbudets karaktär samt konkurrens från den tryckta boken, vars starka ställning och höga tillgänglighet ställer höga krav på alternativa format. Av intresse är också Winstons innovationsteori som pekar på att en kamp mellan olika aktörer och intressen kan resultera i att en innovations potential inte helt utvecklas (Winston, 1998). Det finns exempelvis

hypoteser om att bibliotekens dominerande ställning i distributionen av e-böcker till läsarna bidragit till en återhållsamhet från förlagens sida när det gäller e-böcker (Wischenbart, 2016).

E-boken omgärdas av många hinder trots goda tekniska förutsättningar i Sverige. Hindren kan vara återhållsamma förlag, dåliga avtal för biblioteken, kulturella problem och preferenser knutna till tradition och känsla för det tryckta. Distributionshinder är sannolikt lättare att överkomma i ett kortsiktigt perspektiv, kulturella hinder kommer torde verka över lite längre tid och en majoritet föredrar som visats tryckta böcker. Här kan man notera att den platå i spridningen vi ser i kombination med den potential som god teknikillgång också kan innebära en lockelse för nya aktörer på bokmarknaden. På senare tid har Storytel nått stora framgångar och ett nytt företag, Nextory, går nu ut med ambitionen att bli störst i Sverige på e-böcker med en form av abonnemangstjänst (Breakit, 2017).

Potentiellt skulle e-böcker kunna leda till ökad läsning för grupper som tidigare haft en mindre utbredd läsvana – exempelvis unga män. För närvarande ser dock tillväxten av e-bokläsning ut att vara mest påtaglig i utvecklingsländer där tillgången på tryckt litteratur är begränsad och e-boken erbjuder en väsentlig förbättring i tillgången till litteratur över huvud taget. En annan aspekt är att e-böcker är vanligt för vissa genrer där ett mer specialiserat litteraturintresse är starkt.

När det gäller statistik rörande digitala böcker, både ljudböcker och e-böcker, har de nya spridningsformerna såsom abonnemang på strömmade tjänster delvis inte kommit med i förlagens traditionella statistik. Ytterligare en sådan faktor, som är särskilt markant i USA och engelsk-talande länder är den ökade självpubliceringen och digitala tjänster som underlättar detta. Här är ett område där e-boken står starkare, men där spridningen inte nått lika långt i Sverige. Även denna form av litteratur är ofullständigt täckt i statistiken som ofta bygger på uppgifter från de stora förlagen.

Om vi ser till bokläsning totalt ger digitala böcker i form av ljudböcker och e-böcker redan nu ett litet, men påtagligt tillägg till andelen bokläsare utöver den tryckta boken. Sammantaget ger detta en andel bokläsare i befolkningen om 82 procent med det konstruerade måttet eller 85 procent enligt den allmänna frågan ”läst bok”. I båda fallen är detta högt i en internationell jämförelse. Därmed bidrar de digitala formerna av boken till att hålla upp en hög nivå av bokläsande trots en omfattande konkurrens om vår uppmärksamhet från andra medier, spel, sociala medier och nya digitala tjänster.

Referenser

- Bergström, Annika & Höglund, Lars (2013). Tidiga läsare av e-böcker. I Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika & Höglund, Lars (2014). E-boken: möjligheter och hinder. I Bergström, Annika & Oscarsson, Henrik (red) *Mittfära & marginal*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Bergström, Annika & Höglund, Lars (2015). E-boken – i skuggan av den tryckta. I Bergström, Annika, Johansson, Bengt, Oscarsson, Henrik & Oskarson, Maria (red) *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika & Höglund, Lars (2016). E-bokens spridning saktar in. I Ohlsson, Jonas, Oscarsson, Henrik & Solevid, Maria (red) *Ekvilibrium*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Breakit (2017). Artikel om E-boktjänsten Nextory. <http://www.breakit.se/artikel/7426/e-bokstjansten-nextory-tar-in-30-miljoner-vill-bli-storst-i-sverige-pa-e-bocker>
- Clark, Christina (2013). *Children's and young people's reading in 2012. Findings from the 2012 National Literacy Trust's annual survey*. London: National Literacy Trust.
- Federation of European Publishers (2017). *The Book Sector in Europe. Facts and Figures*. Från: <http://www.aldusnet.eu/k-hub/the-book-sector-europe-facts-and-figures/>
- Flood, Alison (2016). Digital reading driven by older women. *The Guardian* 2016, April 15. <https://www.theguardian.com/books/2016/apr/15/digital-reading-driven-by-older-women-study-claims>
- Höglund, Lars (2012). Bokläsning i skiftet mellan traditionella och digitala medier. I Ulla Carlsson & J. Johannisson (red) *Läsarnas marknad, marknadens läsare*. Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet, pp. 39-80.
- International Federation of Library Associations, IFLA (2014). IFLA eLending Background Paper. Hämtad från: <http://www.ifla.org/node/8851>
- Jackson, Tom (2017). Okadabooks is getting Nigerians reading in their thousands. Disrupt Africa, April 5, 2017. <http://disrupt-africa.com/2017/04/okadabooks-is-getting-nigerians-reading-in-their-thousands/>
- Katsarova, Ivana (2016). E-books: Evolving markets and new challenges. European Parliamentary Research Service. PE 577.954, Briefing, Febr. 2016. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577954/EPRS_BRI\(2016\)577954_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577954/EPRS_BRI(2016)577954_EN.pdf)
- Perrin, Andrew (2016). *Book Reading 2016*. Pew Research Center. Report September 1 2016. <http://www.pewinternet.org/2016/09/01/book-reading-2016/>
- Svenska Förläggareföreningen (2016) Förlagsstatistik 2015. Digitala böcker i Sverige. <http://www.forlaggare.se/forlagsstatistik-2015>
- Svenska Förläggareföreningen (2017). Boken 2017 – marknader, trender och analyser. http://www.forlaggare.se/sites/default/files/boken_2017.web.pdf
- Verboord, Marc M., & van Rees, Kees (2003). Do changes in socialization lead to decline in reading level? How parents, literary education and popular culture affect the level of books read. *Poetics*, 31(3-4), pp. 283-300.
- Winston, Brian (1998). *Media technology and society: a history from the telegraph to the Internet*. London: Routledge.
- Wischenbart, Rüdiger et al. (2014). *GlobaleBook2014*. A report on market trends and developments. http://www.wischenbart.com/upload/1234000000358_04042014_final.pdf
- Wischenbart, Rüdiger, et al. (2016) *Global eBook 2016*. <http://www.wischenbart.com>